

MINISTERSTVO SPRAVEDLNOSTI

Kancelář vládního zmocněnce pro zastupování České republiky
před Evropským soudem pro lidská práva

Blokin proti Rusku **soudnictví o činu jinak trestném nad dětmi** **(podklad k bodu 2h jednání Kolegia dne 28. února 2018)**

1. POSTUP VE VĚCI

Právní úpravy řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném byla předmětem předchozích jednání Kolegia, která se konala 14. prosince 2016 a 12. června 2017.

Na druhém uvedeném jednání vzalo Kolegium na vědomí přetrvávající rozdílné pohledy na danou problematiku a doporučilo vládnímu zmocněnci vytvoření pracovní skupiny, v jejímž rámci by byla problematika dále v podrobnostech diskutována a formulována vhodná opatření.

Dne 7. dubna 2017 byla vládě České republiky oznámena kolektivní stížnost podaná Evropskému výboru pro sociální práva *International Commission of Jurists proti České republice*, č. 148/2017, která namítá nedostatky této právní úpravy. Stížnost, stanovisko vlády k přijatelnosti a odůvodněnosti stížnosti i vyjádření stěžovatelské organizace je možné nalézt [zde](#).

Pracovní skupina k řízením ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném se poprvé setkala dne 18. ledna 2018. Před jednáním byl účastníkům rozeslán materiál, ve kterém byly shrnuty možné problematické aspekty platné právní úpravy a praxe řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném a navržena možná opatření, která by posílila právní záruky a ochranu dětí v tomto řízení. I na jednání pracovní skupiny se stejně jako na předchozích jednáních Kolegia objevovaly rozcházející názory na danou problematiku a ze čtyř nastíněných aspektů se tak podařilo projednat pouze část prvního bodu, tj. otázku obligatorního právního zastoupení dítěte v předprocesní fázi řízení. Při jednání byly diskutovány zejména systémové a legislativně technické překážky změny právní úpravy a otázka potřeby novelizace právní úpravy s ohledem na existenci možných nedostatků v postupu policejního orgánu při kontaktu s dětmi mladšími 15 let.

Ze závěru jednání proto vyplynulo, že za účelem získání dat o případných vadách v praxi bude osloven Institut pro kriminologii a sociální prevenci („IKSP“) s dotazem, zda by mohl zpracovat analýzu, která by situaci dětí, které se pro podezření ze spáchání protiprávního jednání ocitly před policejním orgánem, zmapovala.

Níže přikládáme pro informaci podkladový materiál, který byl před jednáním rozeslán pracovní skupině, a zápis z jejího průběhu.

2. PODKLADOVÝ MATERIÁL PRO JEDNÁNÍ PRACOVNÍ SKUPINY

Podklad k prvnímu jednání pracovní skupiny k řízením ve věcech dětí mladších patnácti let o činu jinak trestném

ÚVOD

Kolegium expertů pro výkon rozsudků Evropského soudu pro lidská práva („Kolegium“) se na svých jednáních dne 14. prosince 2016 a 12. června 2017 zabývalo rozsudkem Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Blokhin proti Rusku* (č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016), který se vztahuje k problematice řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném.

Na druhém zmíněném jednání vzalo Kolegium na vědomí přetrvávající rozdílné pohledy na problematiku souladu právní úpravy a praxe řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném s mezinárodními závazky České republiky v oblasti ochrany základních práv. Vládnímu zmocněnci proto doporučilo vytvořit pracovní skupinu, v jejímž rámci by byla problematika v podrobnostech diskutována a formulována vhodná opatření.

Dne 7. dubna 2017 byla vládě Evropským výborem pro sociální práva oznámena kolektivní stížnost č. 148/2017 *International Commission of Jurists proti České republice* („kolektivní stížnost“) na porušení Evropské sociální charty („Charta“), která se také týká problematiky řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném. Podle stížnosti Česká republika nezajišťuje v soudnictví ve věcech mládeže ve fázi přípravného řízení dostatečnou právní ochranu a účast dětí, které nedosahují věku trestní odpovědnosti. Stížnost dále poukazuje na nedostatek alternativních opatření, která by byla ve vztahu k dětem pod hranicí trestní odpovědnosti použitelná namísto řízení před soudem. Opírá se o článek 17 Charty, který zakotvuje právo matek a dětí na sociální a hospodářskou ochranu ve světle zásady zákazu diskriminace, který je obsažen v preambuli Charty.

Cílem tohoto materiálu určeného pro pracovní skupinu založenou z iniciativy Kolegia je shrnout možné problematické aspekty platné právní úpravy a praxe řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném a navrhnout možná opatření legislativní či nelegislativní povahy, která by posílila právní záruky a ochranu dětí v tomto řízení.

I. ABSENCE OBLIGATORNÍHO PRÁVNÍHO ZASTOUPENÍ DÍTĚTE V PŘEDPROCESNÍ FÁZI ŘÍZENÍ

A. ZÁVĚR SOUDU V ROZSUDKU BLOKHIN PROTI RUSKU

Ve věci *Blokhin proti Rusku* (rozsudek cit. výše, § 205–209) dovedil Evropský soud pro lidská práva („Soud“) porušení článku 6 Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“) zaručujícího právo na spravedlivý proces mimo jiné i z důvodu nezajištění právní pomoci stěžovateli, který byl ve věku dvanácti let vyslýchán v souvislosti s podezřením, že se dopustil spáchání činu jinak trestného. Soud odkázal na zásady uvedené v řadě mezinárodních dokumentů, které stanoví, že dítěti musí být zajištěna právní či jiná odpovídající pomoc [např. Úmluva o právech dítěte, čl. 40 odst. 2 (ii) a příslušné obecné komentáře Výboru OSN pro práva dětí a Výboru OSN pro lidská práva; Pekingská pravidla (rezoluce Valného shromáždění OSN č. A/RES/40/33; pravidlo 7.1.; doporučení Výboru ministrů Rady Evropy č. (87) 20 o sociální reakci na kriminalitu mladistvých, bod 8].

Soud v rozsudku vyzdvihl zvláštní zranitelnost dítěte, která je dána úrovní jeho intelektuální a emoční vyspělosti, a shledal, že zajištění přístupu k právní pomoci nezletilému, který je omezen na osobní svobodě, má zvláštní důležitost (*Blokhin*, cit. výše, § 199). Dodal rovněž, že stěžovatel, který byl bez pomoci zajištěn na policejní služebně a vyslýchán v neznámém prostředí, se musel cítit zastrašovaný a bez jakékoli ochrany. Soud vyzdvihl, že doznání učiněné v nepřítomnosti právního zástupce bylo nejen použito proti stěžovateli v řízení o jeho umístění do detenčního zařízení, ale stalo se spolu se svědeckými výpověďmi poškozených základem pro závěr soudu, že stěžovatel se dopustil činu jinak trestného.

B. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Obligaturní právní zastoupení dítěte v předsoudní fázi řízení dnes v České republice zajištěno není.

Dítě má při podání vysvětlení v předprocesní fázi k dispozici některé jiné prostředky ochrany. O podání vysvětlení dítětem mladším patnácti let je s výjimkou případů, kdy provedení úkonu nelze odložit a vyrozumění nelze zajistit, nutné předem vyrozumět zákonného zástupce nebo opatrovníka dítěte. Nad rámec povinnosti vyrozumění však již zákon nestanoví, že by zákonný zástupce či opatrovník měl právo se úkonu zúčastnit. Policejní orgán má taktéž povinnost vyrozumět o úkonu podání vysvětlení orgán sociálně-právní ochrany dětí („OSPOD“), který se výslechu dítěte účastní a může tak adekvátně zasáhnout, pokud je např. dítě vystaveno přílišnému stresu. Nezletilý jako jakákoli jiná osoba podávající vysvětlení má rovněž právo na právní pomoc advokáta. V praxi však nedochází k tomu, aby dítě či jeho zákonní zástupci této teoretické možnosti sami aktivně využili a pomoc právního zástupce si zajistili na vlastní náklady.

Zvážíme-li, že žádný z výše uvedených subjektů, které by měly dítěti poskytnout při podání vysvětlení pomoc a podporu, zpravidla nemá právní vzdělání a není tak schopen dát dítěti kvalifikovanou právní radu, nezdá se být jejich pomoc jako dostatečná a účinná.

Tuto výhradu vůči platné právní úpravě týkající se absence obligatorního právního zastoupení uvádí ve své kolektivní stížnosti i stěžovatelská organizace International Commission of Jurists.

C. NAVRHOVANÉ OPATŘENÍ

Jelikož dítě mladší 15 let není trestně odpovědné, není řízení o protiprávním jednání, kterého se dopustilo, řízením trestním, nýbrž občanskoprávním řízením *sui generis* o činu jinak trestném. Navzdory tomu však počáteční (předprocesní) fáze řízení, při které policejní orgán objasňuje průběh protiprávního jednání – činu jinak trestného –, probíhá dle trestního řádu a je s počáteční fází trestního řízení totožná.

Není tak důvodu nezajistit dítěti, jemuž výsledkem řízení též potenciálně hrozí závažný zásah do jeho práv, stejný standard právních záruk, jaký je zajištěn mladistvému podezřelému, který musí mít v souladu s ustanovením § 42 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů („zákon o soudnictví ve věcech mládeže“ či „ZSVM“) obhájce v zásadě od okamžiku provádění prvních úkonů dle trestního řádu.¹

Přijetí speciální právní úpravy ZSVM bylo motivováno mimo jiné i tím, že mládež s ohledem na svá věková specifika potřebuje při projednání protiprávních činů zvláštní zacházení.² To se

¹ Ustanovení § 42 odst. 2 ZSVM zní: *Mladistvý musí mít obhájce a) od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle tohoto zákona nebo provedeny úkony podle trestního řádu, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm zajistit (...).*

² Důvodová zpráva k ZSVM, sněmovní tisk č. 210, volební období 2002–2006, dostupná na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=210&ct1=0>, str. 48.

projevuje v řadě ustanovení tohoto zákona, který orgánům činům v trestním řízení stanoví při kontaktu s mládeží zvláštní povinnosti.³ Jedná se přitom právě i o rozdílnou úpravu nutné obhajoby oproti obecné úpravě obsažené v trestním řádu. Okamžik vzniku nutné obhajoby je vzhledem k požadavku zesílené ochrany mladistvého posunut již do fáze před zahájením trestního stíhání. Takto široce koncipovaný institut nutné obhajoby je odůvodněn nedostatečnou schopností mladistvého náležitě se hájit.⁴

A maiori ad minus se lze domnívat, že považuje-li právní úprava za nutné z důvodu zvláštní zranitelnosti ustanovit obhájce od prvního úkonu ve věci mladistvým, je přinejmenším vhodné zajistit obligatorní právní zastoupení rovněž dětem mladším 15 let, které se při podání vysvětlení nachází v situaci analogické k situaci mladistvého podezřelého.

Navrhujeme proto zajištění obligatorního právního zastoupení dítěte při podání vysvětlení, kdy jej policejní orgán předvolal, neboť jej podezírá se spáchání činu jinak trestného.

Jednou z možných variant zajištění právní pomoci dítěti při podání vysvětlení je rozšíření působnosti institutu opatrovníka ve smyslu § 91 odst. 2 ZSVM i na tuto fázi řízení. Tato varianta se však nejeví jako zcela praktická, neboť by policejní orgán musel vyčkat se zahájením prvních úkonů prověřování na ustanovení opatrovníka soudem a zahájení prověřování by se tak nežádoucím způsobem odsouvalo.

Jako vhodnější řešení se tak jeví postupovat analogicky dle ustanovení § 42 odst. 2 a) ZSVM, které upravuje zajištění obligatorního právního zastoupení mladistvého obhájcem. Nic nenasvědčuje tomu, že by se dnes orgány činné v trestním řízení v aplikační praxi potýkaly s rozlišováním mladistvých, kteří jsou předvoláni k podání vysvětlení jako svědek, a těmi, kteří jsou předvoláni jako podezřelí, a tak se zdá, že by tak tomu nemělo být ani v případě dětí mladších 15 let. V posledních letech se přitom počty řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném pohybovaly mezi jedním a dvěma tisíci ročně.⁵ Zakotvení nutné obhajoby by proto nepředstavovalo pro státní rozpočet nijak přehnanou zátěž.

II. MOŽNOST VYSLÝCHAT SVĚDKY

A. ZÁVĚR SOUDU V ROZSUDKU BLOKHIN PROTI RUSKU

Soud ve věci *Blokhin proti Rusku* (rozsudek cit. výše, § 211–216) shledal rovněž porušení čl. 6 odst. 1 a 3 písm. d) Úmluvy, jelikož v řízení nebylo zajištěno právo dítěte vyslechnout svědky, kteří vypovídali proti němu. Článek 6 odst. 3 písm. d) stanoví, že dříve, než je obviněný odsouzen, musí být veškeré důkazy včetně svědeckých výpovědí provedeny v jeho přítomnosti tak, aby byla dodržena zásada rovnosti zbraní a měl tak mimo jiné možnost vyslýchat svědky. Judikatura připouští výjimky z této zásady pouze tehdy, kdy je pro nepřítomnost svědka u hlavního líčení dán dobrý důvod a kdy odsouzení není založeno výhradně nebo v převážné míře na výpovědi, která byla učiněna osobou, které neměl obviněný příležitost klást otázky ani v řízení před soudem, ani přípravném řízení (*Al-Khawaja a Tahery proti Spojenému království*, č. 26766/05, 22228/06, rozsudek velkého senátu ze

³ Např. ustanovení § 3 odst. 8 ZSVM zní: *Soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží.*

⁴ Důvodová zpráva k ZSVM, sněmovní tisk č. 210, volební období 2002–2006, dostupná na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=210&ct1=0>. str. 60.

⁵ Kolektivní stížnost č. 148/2017 *International Commission of Jurists proti České republice* dostupná na <https://rm.coe.int/cc148-2017-submissions-by-the-gvt-on-the-merits/168076c3bf>, Statistická data ze stránek Ministerstva vnitra České republiky, dostupná na <http://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-kriminality-dokumenty.aspx>.

dne 15. prosince 2011, § 119; *Schatschaschwili proti Německu*, č. 9154/10 rozsudek velkého senátu ze dne 15. prosince 2015, § 107 a 118).

B. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Platná právní úprava, kdy je řízení ve věcech dětí mladších patnácti let občanskoprávním nesporným řízením, sice nebrání tomu, aby soud pro mládež svědky, kteří podali vysvětlení v předprocesní fázi řízení, předvolal a vyslechl je, současně ale stávající znění ZSVM a podpůrně použitelných předpisů toto ani výslovně nevyžaduje. Ustanovení ZSVM se v současné době soustředí toliko na důležitost zjištění názoru dítěte,⁶ právo dítěte a jeho právního zástupce vyjádřit se k důkazům významným pro rozhodnutí soudu však zákon nijak neupravuje.

Soud rozhodující o uložení opatření dítěti má možnost využít záznamy o podání vysvětlení svědků z předprocesní fáze řízení jako standartní listinné důkazy. To má ovšem za následek, že soud pro mládež může své závěry opřít i o podaná vysvětlení svědků uvedená v těchto úředních záznamech, o která by své rozhodnutí v řízení vedeném dle trestního řádu opřít nemohl. V dokazování před trestním soudem se totiž uplatňuje zásada *ústnosti* a výjimky z této zásady jsou přípustné pouze za splnění striktních podmínek uvedených v § 211 trestního řádu.

Absence záruky možnosti vyslyšet svědky v řízení o činu jinak trestném může mít o to závažnější důsledky, vezmeme-li v úvahu důkazní standard, který se v občanskoprávním řízení, které je o činu jinak trestném vedeno, uplatňuje. Zatímco v řízení trestním se vyžaduje zjištění skutkového stavu, o němž nejsou důvodné pochybnosti, k učinění skutkového zjištění v občanskoprávním řízení postačí nižší důkazní standard. Podle okolností postačí, je-li skutkové zjištění soudu vzhledem k provedeným důkazům a absenci možnosti provést další relevantní důkazy opřeno o pravděpodobnostní závěry.⁷

Dle našeho názoru kombinace těchto dvou aspektů občanskoprávního řízení, tj. možnosti soudu opřít své závěry o záznamy o výpovědích pořízené při podání vysvětlení spolu s nižším důkazním standardem, představuje nižší procesní záruky pro dítě, kterému se ukládá opatření, jež může spočívat v citelných zásazích do jeho základních práv.

C. NAVRHOVANÉ OPATŘENÍ

Pro účinnou a adekvátní ochranu procesních práv dítěte v řízení se jeví jako nezbytné, aby soud pro mládež vždy svědky, jejichž výpověď je pro závěr soudu, že se dítě dopustilo činu jinak trestného, významná, vyslechl a umožnil dítěti, resp. jeho právnímu zástupci možnost klást jim otázky.

Tato povinnost soudu pro mládež by měla být výslovně uvedena v ZSVM. Lze předpokládat, že, podobně jako v trestním řádu by i zde byly připuštěny určité výjimky, za kterých by bylo možné v řízení přechíst záznam o výpovědi svědka, učinit z něj skutkové závěry o dokazovaných skutečnostech a opřít o něj rozhodnutí soudu, aniž by byl svědek vyslechnut v řízení před soudem.

---

⁶ Ustanovení § 92 odst. 1 ZSVM.

⁷ Nález sp. zn. IV. ÚS 581/06 ze dne 3. června 2008, odst. 33.

III. UMOŽNĚNÍ PŘÍSTUPU DO POLICEJNÍHO SPISU BĚHEM PŘEDPROCESNÍ FÁZE ŘÍZENÍ (PROVĚŘOVÁNÍ)

A. NÁMITKA V KOLEKTIVNÍ STÍŽNOSTI

Stěžovatelská organizace tvrdí, že dítěti v řízení o činu jinak trestném není v předprocesní fázi (prověřování) umožněn přístup do policejního spisu, což má za následek, že dítě nemůže účinně navrhnout důkazy nové a vyjadřovat se k důkazům, které již byly provedeny.⁸

B. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Ačkoli právo nahlížet do spisu patří v souladu s ustanovením § 65 odst. 1 trestního řádu primárně obviněnému, případně dalším osobám zúčastněným na trestním řízení (poškozený, zúčastněná osoba, jejich obhájci a zmocněnci), možnost nahlédnout do policejního spisu ve fázi prověřování není pro dítě a jeho rodiče vyloučena.

Zákonní zástupci dítěte jsou o probíhajícím prověřování skutečností o spáchání činu jinak trestného dítětem před podáním návrhu na zahájení řízení o uložení opatření informováni. Pokud nebudou shledány závažné důvody pro odepření možnosti nahlédnout do spisu (např. důvody taktické, kolize zájmů osob žádajících o nahlédnutí do spisu), lze jejich žádosti vyhovět. Ani osobě obviněné ze spáchání trestného činu přitom není přístup do spisu po zahájení trestního řízení umožněn bezvýhradně a za všech okolností. Zákon stanoví situace, kdy lze ze závažných důvodů obviněnému a obhájci nahlédnutí do spisu odepřít.⁹

Mimoto je nutné zdůraznit, že těžiště řízení o tom, zda se dítě dopustilo činu jinak trestného, probíhá v řízení před soudem pro mládež. V něm je již přístup dítěte a jeho právního zástupce do spisu plně zajištěn a požadavek kontradiktornosti procesu a rovnosti zbraní naplněn. Obsah spisu vedeného policejním orgánem v předprocesní fázi řízení slouží výhradně jako podklad k podání návrhu na uložení opatření.

C. NAVRHOVANÉ OPATŘENÍ

Zdá se, že vzhledem k tomu, že přístup do policejního spisu zákon dítěti a jeho zákonným zástupcům v zásadě připouští a v řízení před soudem pro mládež, ve kterém se odehrává těžiště řízení, již je bez výjimky zajištěn, není nutné v této otázce přistupovat ke změně právní úpravy.

Může být ovšem za účelem sjednocení praxe namísto vydat stanovisko, ve kterém by orgány činné v trestním řízení byly informovány o určitých specifikách předprocesní fáze řízení ve věcech dětí mladších patnácti let o činu jinak trestném a o svých povinnostech ve vztahu k dětem a jejich zákonným zástupcům.

⁸ Kolektivní stížnost *International Commission of Jurists proti České republice* (cit. výše), dostupná na <https://rm.coe.int/1680709213>, str. 26–30.

⁹ Ustanovení § 65 odst. 2 trestního řádu zní: „V přípravném řízení může státní zástupce nebo policejní orgán právo nahlédnout do spisů a spolu s tím ostatní práva uvedená v odstavci 1 ze závažných důvodů odepřít. Závažnost důvodů, ze kterých tato práva odepřel policejní orgán, je na žádost osoby, již se odepření týká, státní zástupce povinen urychleně přezkoumat. Tato práva nelze odepřít obviněnému a obhájci, jakmile byli upozorněni na možnost prostudovat spisy, a při sjednávání dohody o vině a trestu.“

IV. NEDORUČOVÁNÍ KONEČNÉHO ROZHODNUTÍ POLICEJNÍHO ORGÁNU V PROVĚŘOVÁNÍ DÍTĚTI A NEMOŽNOST PODAT PROTI TOMUTO ROZHODNUTÍ STÍŽNOST

A. NÁMITKA V KOLEKTIVNÍ STÍŽNOSTI

Stěžovatelská organizace rovněž namítá, že dítěti není doručováno usnesení o odložení věci z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání pro nedostatek věku, a dítě tak nemá možnost se proti tomuto rozhodnutí policejního orgánu odvolat. Uvádí, že v řadě případů, kdy je státním zástupcem podán návrh na uložení opatření, jsou soudem pro mládež projednávány případy pouze drobných deliktů, které by se vzhledem ke své nízké závažnosti vůbec neměly stát předmětem řízení před soudem pro mládež.¹⁰

B. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Usnesení o odložení věci z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání pro nedostatek věku sice není dítěti a jeho zákonným zástupcům samo o sobě doručováno, zákonní zástupci jsou avšak v souladu se stanoviskem analytického a legislativního odboru Nejvyššího státního zastupitelství sp. zn. 1 SL 705/2017, který se této otázce věnoval, policejním orgánem či státním zástupcem o tomto postupu orgánu činného v trestním řízení vyrozuměni. Zákonní zástupci jsou tedy touto cestou o výsledku prověřování před podáním návrhu státního zastupitelství na uložení opatření informováni.

Na druhé straně je skutečností, že platná právní úprava dítěti mladšímu 15 let neumožňuje podat proti odložení věci z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání pro nedostatek věku opravný prostředek (stížnost). V situaci, kdy je však věc odkládána z důvodu nepřipustnosti trestního stíhání, jelikož osoba není pro nedostatek věku trestně odpovědná, zůstává otázkou, v čem jiném než v nesprávném zjištění věku dítěte by mohla nesprávnost rozhodnutí spočívat. Těžko si lze za takové situace navíc představit, že by ten, komu je navíc dané usnesení na prospěch, měl brojit proti jeho správnosti.

Pokud námitka stěžovatelské organizace směřuje k tomu, že usnesení o odložení věci by teoreticky mohlo být vydáno i v případech, kdy se dítě dopustilo méně závažného protiprávního jednání, které nemělo povahu činu jinak trestného, je třeba uvést, že policejní orgán i státní zástupce jsou před vydáním tohoto rozhodnutí primárně povinni zkoumat, zda se jedná o čin jinak trestný. Definici činu jinak trestného přitom splňuje čin, který s výjimkou trestní odpovědnosti pachatele naplňuje znaky trestného činu, kterými jsou formální znaky konkrétního trestného činu a společenská škodlivost. Méně společensky škodlivé, a tedy i méně závažné jednání dítěte mladšího 15 let, jež ve smyslu zásady subsidiarity trestněprávní represe postačí postihovat uplatněním odpovědnosti dle jiného právního předpisu, tak logicky nelze označit za čin jinak trestný.

Ústavní soud také upřesnil, že návrh na uložení opatření lze podat pouze v reakci na činy, které jsou svou společenskou škodlivostí a závažností alespoň na stejné úrovni, jaká je požadována ve vztahu k proviněním mladistvých pachatelů.¹¹

Je tak úkolem státního zástupce podávajícího v rámci své netrestní působnosti návrh na uložení opatření dle § 90 ZSVM důkladně posoudit, zda jednání dítěte popsané v policejním spise skutečně naplňuje znaky činu jinak trestného, a zda je tedy namísto příslušný návrh k soudu pro mládež předložit. Pokud by přesto došlo k tomu, že by státní zástupce podal návrh na uložení opatření v případě, kdy není naplněn požadavek míry závažnosti protiprávního jednání, kterého se dítě dopustilo, soud by v souladu s § 93 odst. 11 ZSMV rozhodl o zamítnutí tohoto návrhu.

¹⁰ Kolektivní stížnost *International Commission of Jurists proti České republice* (cit. výše), dostupná na <https://rm.coe.int/1680709213>, str. 30–32.

¹¹ Usnesení sp. zn. II. ÚS 628/15 ze dne 11. srpna 2015, odst. 11.

C. NAVRHOVANÉ OPATŘENÍ

Jak z výše uvedeného vyplývá, požadavek umožnit podání stížnosti proti odložení trestního stíhání pro nedostatek věku se v případě dětí nedosahujících hranice trestní odpovědnosti a jejich zákonných zástupců nejeví jako odůvodněný a systémový. S ohledem na to, že osoby, kterým jinak svědčí právo napadnout usnesení stížností, mají možnost brojit toliko proti nesprávnosti některého výroku usnesení (§ 141 a 154 trestního řádu), není jasné, proti čemu by v tomto případě mohlo dítě či jeho zákonní zástupci brojit, pokud by jim právo stížnosti bylo taktéž přiznáno.

V případě výjimečného pochybení státního zástupce při špatném vyhodnocení závažnosti protiprávního činu a podání návrhu na uložení opatření pak zbytečnému projednání nezávažného protiprávního jednání dítěte v soudním řízení zabrání svým zamítavým rozhodnutím soud.

Nezdá se tak, že by právní úprava vyvolávala otázky stran dostatečných procesních záruk pro dítě či svého souladu s mezinárodními závazky České republiky. Její změna tudíž zřejmě není nezbytná, a bylo-li by shledáno, že v praxi nikoli výjimečně dochází k nesprávně podaným návrhům, měla by být náprava zjednána školením či metodickým vedením.

V. NEEXISTENCE ODKLONŮ V ŘÍZENÍ

A. NÁMITKA V KOLEKTIVNÍ STÍŽNOSTI

Stěžovatelská organizace namítá, že vzhledem k neexistenci odklonů (alternativních způsobů vyřízení věci v předprocesní fázi řízení) dochází k tomu, že není zajištěna ochrana dětí před formálními a zbytečnými řízeními před soudem pro mládež.

B. PLATNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA

Jak bylo popsáno v části IV tohoto stanoviska, předpoklad stěžovatelské organizace, že v řízení před soudem pro mládež jsou projednávány i případy nezávažných jednání, které neměly povahu činu jinak trestného, se nezdá být opodstatněný.

Dále je třeba uvést, že právní systém ve vztahu k řízením ve věcech dětí mladších patnácti let spočívá na modelu sociálně opatrovnickém, kde je kladen důraz na zjištění příčin a předcházení delikventnímu chování dětí volbou vhodných opatření. ZSVM plně uplatňuje prvky restorativní justice a klade namísto na potrestání pachatele důraz na jeho nápravu, ochranu a výchovu.¹² Řízení před soudem pro mládež tak má svůj zřejmý smysl jak v prokázání viny na straně dítěte, tak i případně v důkladném zmapování příčin jeho delikventního chování a jeho rodinné situace při zapojení řady subjektů.¹³ Obojího by přitom bylo obtížné dosáhnout v předprocesní fázi řízení.

Je nutné zdůraznit, že teprve tehdy, pokud se v řízení v souladu s § 93 odst. 1 ZSVM prokáže, že dítě spáchalo čin jinak trestný, soud pro mládež vybere takové opatření, které je s ohledem na jeho věk, rozumovou a mravní vyspělost a závažnost spáchaného činu nejvhodnější. Při volbě opatření zpravidla vychází z výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření.

¹² Důvodová zpráva k ZSVM, sněmovní tisk č. 210, volební období 2002–2006, str. 48, dostupná na <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=210&ct1=0>, str. 44.

¹³ Ustanovení § 91 odst. 1 ZSVM stanoví: *Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci nebo opatrovník dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Podalo-li návrh podle § 90 odst. 1, je účastníkem řízení také státní zastupitelství.*

C. NAVRHOVANÉ OPATŘENÍ

Domníváme se, že zavedením odklonů ve smyslu trestního řádu (narovnání ve smyslu § 309 trestního řádu, podmíněného zastavení ve smyslu § 307 trestního řádu, odstoupení od trestního stíhání ve smyslu § 71 ZSVM) do řízení ve věcech dětí mladších 15 let by nevyhnutelně představovalo snížení procesních záruk, které jsou dle platné právní úpravy dětem podezřelým ze spáchání činu jinak trestného v řízení před soudem pro mládež zaručeny. Zatímco platná právní úprava vyžaduje projednání činu jinak trestného nezávislým soudem a zaručuje dítěti právo na právní pomoc soudem ustanoveného opatrovníka i všechna práva vyplývající z práva na spravedlivý proces, tyto procesní záruky by dítěti při použití odklonů ve fázi před zahájením řízení před soudem pro mládež být k dispozici nemohly.

Pokud by odklony v předprocesní fázi řízení zvané prověřování byly umožněny, policejní orgán by při realizaci odklonu *de facto* dospěl k závěru, že se dítě činu jinak trestného dopustilo, aniž by o tom proběhlo řízení vedené před nezávislým soudem se zajištěním procesních práv dítěte.

Lze připustit, že projednání protiprávního jednání v rámci odklonů v řízení má určité nesporné výhody. Užití některých v zahraničí využívaných odklonů v podobě restorativních technik v předsoudní fázi řízení může například umožnit včasnou a účinnou práci jak s dítětem, tak s jeho rodinou.¹⁴ V zájmu zachování žádoucích procesních záruk v řízení se však přikláníme k zachování současného stavu, kdy zákon s odklony v řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném nepočítá a uložení opatření směřujících k nápravě dítěte svěřuje výhradně soudu.

---

¹⁴ HOFSCHEIDEROVÁ A., MASOPUST ŠACHOVÁ P., Restorativní přístupy k protiprávní činnosti dětí – komparativní analýza, dostupná na <http://lp.cz/?s=komparativn%C3%AD+anal%C3%BDza>, str. 6.

**Zápis z prvního jednání pracovní skupiny k řízením
ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném
Ministerstvo spravedlnosti, 18. ledna 2018, 10:00 – 12:15 hodin**

Jednání pracovní skupiny bylo zahájeno diskusí o prvním bodu rozeslaného materiálu, kterým byla potřeba obligatorního právního zastoupení dítěte mladšího patnácti let v předprocesní fázi řízení.

Seznam účastníků jednání se přikládá.

I. POTŘEBA NOVELIZACE PRÁVNÍ ÚPRAVY

1. DOPADY ROZSUDKU BLOKHIN PROTI RUSKU NA ČESKÝ PRÁVNÍ ŘÁD

Úvodem bylo zmíněno, že je v první řadě nutné pečlivě zhodnotit a zdůvodnit nezbytnost přijetí novely v dané oblasti a cíle, jichž se má právní úpravou dosáhnout, neboť tyto aspekty jsou klíčovými pro následné zpracování důvodové zprávy a Zprávy o hodnocení dopadů regulace (RIA). Bylo namítáno, že rozsudek *Blokhin proti Rusku* (č. 47152/06, rozsudek velkého senátu ze dne 23. března 2016) byl vydán ve vztahu k jinému státu, a hodnotil tak výhradně jeho právní řád, a nikoli českou právní úpravu. Neexistuje doklad o tom, že by si česká a ruská právní úprava byly natolik podobné, že by měly závěry Evropského soudu pro lidská práva („Soud“) dopady i pro Českou republiku, a bylo proto nezbytné v jeho světle uvažovat o změnách naší právní úpravy.

K tomu bylo konstatováno, že v § 196 tohoto rozsudku Soud shledal, že dítěti musí být v řízení, v němž mu hrozí zbavení osobní svobody za jeho protiprávní jednání, vždy zajištěny důležité právní záruky. Těchto záruk nelze dítě zbavovat s odkazem na skutečnost, že opatření, které mu má být uloženo, má chránit jeho zájmy, a nikoli jej trestat. Vzhledem k takto formulovaným požadavkům Soudu i dalším částem odůvodnění rozsudku lze dovozovat, že rozsudek pro stávající českou právní úpravu určitou relevanci má.

2. NEDOSTATKY PLATNÉ PRÁVNÍ ÚPRAVY V PRAXI

Otázka potřebnosti novelizace byla diskutována rovněž ve vztahu k možným nedostatkům aktuální praxe při podávání vysvětlení dítětem mladším 15 let před policejním orgánem. Bylo argumentováno, že již dnes existují instituty, jejichž cílem je dítěti v této situaci vytvářet adekvátní podporu. U podání vysvětlení je přítomen zástupce orgánu sociálně-právní ochrany dětí („OSPOD“) a o provedení tohoto úkonu jsou vyrozuměni rodiče dítěte, kteří se jej také v některých případech účastní. Opětovně bylo zmíněno i to, že každý (včetně dítěte mladšího patnácti let) má při podání vysvětlení právo na právní pomoc advokáta. Pokud se zdá, že tyto stávající mechanismy ochrany

¹⁵ Návrh zápisu byl rozeslán k připomínce. Dva účastníci reagovali. Připomínky jednoho z nich byly zapracovány. U připomínek druhého z nich byl jejich autor vyzván, aby se vyjádřil k poskytnutému vysvětlení; zpětnou vazbu jsme však dosud neobdrželi.

dítěte nefungují uspokojivě, je vhodnější se zamyslet nad jejich nápravou než uvažovat o zcela novém institutu v podobě obligatorního právního zastoupení a o komplexní změně právní úpravy.

Tomu bylo oponováno tak, že je nutné mít na paměti sociální zázemí, ze kterého většina dětí, které se dostanou do střetu se zákonem, pochází. Rodiče těchto dětí zpravidla nemívají vyšší vzdělání, a je tak nutné vycházet z toho, že nejsou schopni dítěti sami pomoci ani mu zajistit kvalifikovanou pomoc právního zástupce. Není možné mít přehnaná očekávání ani od pracovníka OSPOD, který je sociálním pracovníkem, a přirozeně tak nemůže mít dostatečný vhled do trestního řádu.

Dále bylo zmíněno, že v současnosti nejsou k dispozici žádná statistická data, která by dokládala, že při postupu Policie ČR dochází k excesům, kdy je mimo jiné na dítě při podání vysvětlení vyvíjen nátlak, aby se přiznalo, kdy u podání vysvětlení dítětem chybí zástupce OSPOD i zákonný zástupce dítěte či kdy je dítě vystaveno stresu. Dříve, než budeme uvažovat o konkrétní novelizaci, bude nutné mít pro odůvodnění její potřeby k dispozici přesvědčivá data. Bylo by například možné provést analýzu vybraných policejních spisů, které se týkají předprocesní fáze řízení ve věcech dětí mladších 15 let o činu jinak trestném.

K tomu bylo uvedeno, že problémy dnes existující v praxi bude možné prokazovat jen se značnými obtížemi. Ve spisech jsou obvykle policejním orgánem používány povšechné formulace, že podání vysvětlení a jiné úkony s dítětem proběhly „standardně“, aniž jsou uvedeny podrobnosti. Lze tedy očekávat, že problematické momenty se budou vyskytovat v případech, kdy u podání vysvětlení nebyl kromě dítěte nikdo další přítomen a kdy policejní orgán do spisu zaznamenal pouze nezbytné minimum informací, ze kterého nebude možné si o průběhu úkonu a jeho možných vadách utvořit konkrétní představu. Zmíněna byla rovněž skutečnost, že zajištění obligatorního právního zastoupení by mělo přinést zakotvení určitých právních pojistek, které se zdají být v situaci, kdy se před policejním orgánem ocitá zranitelné dítě nízkého věku, plně namístě. O zakotvení právních pojistek by se mělo jednat spíše než o zhojení prokazatelně vadné praxe. Otázkou dále je, kolik excesů by již mělo opravňovat nutnost novelizace.

Dále bylo diskutováno, zda je vhodné, aby dítě při podání vysvětlení, jehož cílem je toliko objasnění skutkových okolností činu a které nijak nesměřuje k uložení trestu, mělo k dispozici právní radu. V reakci na to byly zmíněny zkušenosti, kdy policejní orgán například při komunikaci s dítětem používal označení částí lidského těla, která dítě s velkou pravděpodobností neznalo, a odpovídalo tak příslušníkovi Policie ČR na otázky, kterým s velkou pravděpodobností plně nerozumělo.

Následně byla rovněž zmíněna otázka, zda je vhodné, aby u podání vysvětlení byl přítomen advokát-obhájce, který má z povahy své profese usilovat o zproštění viny svého klienta. Takový cíl advokáta je však v rozporu s výchovnou funkcí řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které má dítě přimět k převzetí osobní odpovědnosti za spáchané jednání. V úvahu by tak mohla připadat i jiná osoba, která by pro dítě představovala průvodce v řízení a byla by přitom schopna sledovat výchovné působení na dítě. Otázkou však zůstává, zda tento účel již dnes v řízení nenaplnuje svou účastí pracovník OSPOD.

II. SYSTÉMOVÉ A LEGISLATIVNĚ TECHNICKÉ PŘEKÁŽKY ZMĚNY PRÁVNÍ ÚPRAVY

Upozorňováno bylo i na nesystémovost zavedení obligatorního právního zastoupení pouze dětem mladším 15 let. Bylo by vhodné na tyto děti pohlížet jako na osoby omezené ve svéprávnosti, a uvažovat proto případně o zakotvení obligatorního právního zastoupení všem osobám omezeným ve svéprávnosti.

Dále byla předmětem diskuse odlišnost právních institutů trestního řízení, které je vedeno proti mladistvým pachatelům, a institutů civilního řízení o uložení opatření, které je vedeno v případě dětí mladších 15 let. Situaci dětí tak není vhodné připodobňovat situaci mladistvých, kteří již jsou

trestně odpovědní. Řízení ve věcech dětí mladších 15 let nemá represivní charakter, jeho úlohou je pouze pomoci dítěti si uvědomit, že jeho jednání představuje problém, a integrovat jej zpět do společnosti. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže („ZSVM“) klade důraz na terapeutickou stránku ukládaných opatření. V souvislosti s nimi nelze hovořit o trestání dítěte.

Ochranná výchova je jakožto opatření, které do osobní sféry dítěte zasahuje nejcitelněji, a je proto prostředkem *ultima ratio*, používána výjimečně. V uplynulém roce byla uložena v 31 případech. K tomu bylo uvedeno, že v současnosti bohužel dochází k nekonzistentnímu rozhodování soudů při ukládání ochranné a ústavní výchovy. Dítěti je někdy namísto ochranné výchovy, která by byla namísto, uložena výchova ústavní. Rovněž ve výchovných ústavech nejsou režimy dětí v ochranné a ústavní výchově vždy odlišovány tak, jak to stanoví zákon. Tyto poznatky z praxe, které by bylo vhodné usměrnit, však diskusi o novelizaci ZSVM nijak nebrání.

K argumentu o terapeutické stránce ukládaných opatření bylo namítáno, že je nutné odhlédnout od teoreticko-právní roviny problému a nahlížet na problém očima dítěte a jeho rodičů. Dítě a rodiče řízení jako jednoznačně represivní vnímají. Rovněž budeme-li na řízení nahlížet v materiálním smyslu z hlediska jeho procesu a účelu, represivní prvky v něm nalezneme. Dnešní situace, kdy dítěti ve věku 14,5 roku není žádná asistence zajištěna, zatímco dítě ve věku 15,5 roku má k dispozici veškeré procesní záruky, je nežádoucí.

Z legislativně technického hlediska je pak otázkou, v jakém předpise by mělo být obligatorní právní zastoupení dítěte upraveno. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve své hlavě III, která se věnuje řízení ve věcech dětí mladších 15 let, upravuje toliko civilní řízení před soudem pro mládež, nikoli předprocesní fázi řízení, do které je navrhováno obligatorní právní zastoupení nově zakotvit. Začlenění tohoto institutu do trestního řádu se také nejeví jako zcela systematické.

Namítáno bylo rovněž, že při zavedení obligatorního právního zastoupení dítěte by v praxi vznikaly problémy s rozlišováním situací, kdy dítě podává vysvětlení jako svědek a kdy jako podezřelý. K tomu bylo uvedeno, že § 42 ZSVM analogicky upravující zajištění nutné obhajoby u mladistvých v praxi funguje navzdory tomuto možnému problému. Trestní řád počítá s institutem *podezřelého v materiálním smyslu*.

III. ZÁVĚR

S výjimkou zástupkyň Nejvyššího soudu a legislativního odboru Ministerstva spravedlnosti se všichni účastníci jednání vyjadřovali v tom smyslu, že by obligatorní přítomnost právního zástupce, resp. jiné osoby, jež by pro dítě představovala průvodce v řízení, byla přínosem.

Za účelem získání dat o případných vadách v praxi bude osloven Institut pro kriminologii a sociální prevenci („IKSP“) s dotazem, zda by mohl zpracovat analýzu, která by situaci dětí, které se pro podezření ze spáchání protiprávního jednání ocitly před policejním orgánem, zmapovala. Je však nutné počítat s možností, že IKSP nebude mít v tuto chvíli pro analýzu dostatečný časový prostor či že nebude z jiných důvodů schopen přispět k diskusi daty, která by přinesla pro problematiku nové relevantní poznatky.

**Pracovní skupina k řízením ve věcech dětí mladších 15 let
o činu jinak trestném**

člen	instituce	účast na jednání 18. ledna 2018
Maroš Matiaško	Evropský soud pro lidská práva	ano
Tereza Bártová	Fórum pro lidská práva	ano
Anna Hofschneiderová	Ministerstvo práce a sociálních věcí	ano
Dana Prudíková	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	ano
Vítězslav Němčák	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy	ano
Milada Šámalová	Nejvyšší soud	ano
Petra Chvátalová	Ministerstvo spravedlnosti, legislativní odbor	ano
Pavla Belloňová	Ministerstvo spravedlnosti, legislativní odbor	ano
Andrea Matoušková	Probační a mediační služba	ano
Zdeněk Kapitán	Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí	ano
Petra Kalenská	Úřad vlády	ano
Ľubomír Majerčík	Ústavní soud	ano
Jana Zezulová	Nejvyšší státní zastupitelství	omluvena
Klára Laurenčíková Šimáčková	Výbor RVLP pro práva dítěte	omluvena
Ludmila Čírtková	Policejní akademie ČR	omluvena
Vít. A. Schorm	Ministerstvo spravedlnosti, KVZ	ano
Petr Konůpka	Ministerstvo spravedlnosti, KVZ	ano
Eliška Hodysová	Ministerstvo spravedlnosti, KVZ	ano
Diana Šmídová	Ministerstvo spravedlnosti, KVZ	ano